

A magyar elhárítás fejlődése

Recenzió Drusza Tamás (szerk.) *Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről* című művéről¹

MEZEI József²

A kiadvány, amelyet most a tisztelt olvasó figyelmébe ajánlok a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének munkatársai által folytatott tudományos kutatómunka egyik újabb eredménye. A kötet nem egy szerves egész, hanem, ahogy az alcíme is mutatja, több tanulmányt foglal egybe, amelyek a magyar titkosszolgálatok³ által folytatott elhárító⁴ tevékenység egyes részterületeit mutatják be.

A tanulmányok szerzőinek névsorát áttekintve látható, hogy azok között a titkosszolgálat területén jártas gyakorlati szakemberek, illetve a témában régóta kutató történészek is megtalálhatók. Ez amellet, hogy minőségben szélesíti a látókört, hozzásegítheti az olvasót ahhoz is, hogy – az eltérő látószög miatt – átfogóbb, objektívebb képet alakítson ki a titkosszolgálatok által folytatott elhárító munkáról.

Már a tartalomjegyzék elolvasása után világossá válik, hogy a titkosszolgálatok által folytatott elhárítás sokrétű. Fel lehet osztani polgári és katonai elhárításra, beletartozik többek között a kém-, a terror- és a belső elhárítás is. Másrészt kiderül, hogy a témakörhöz kapcsolódnak olyan tényezők, amelyeknek arra jelentős befolyása van, mint például az elhárításért felelős szervezetek vezetői, valamint egy-egy időszak kapcsán a titkos információszerzés során alkalmazható technikai eszközök, módszerek köre, illetve a jogszabályi környezet.

Az egyes tanulmányokra rátérve Ungváry Krisztián *A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői* című írásában azon túl, hogy számtalan részletet felvillant a vezetői életutakból, az életrajzok elemzéséből, összevetéséből is érdekes megállapításokat tesz. Ilyen például az, hogy a Honvéd Vezérkar Főnöke 2. osztály (2. vkf.) működés

¹ Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése – Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.

² Mezei József, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, egyetemi tanársegéd.
József Mezei Assistant Lecturer, University of Public Service. E-mail: mezei.jozsef@uni-nke.hu

³ A fogalmat jelen írásban gyűjtőfogalomként használom, beleértve a hírszerző, a nemzetbiztonsági szervezetet és a II. világháború és a rendszerváltás közötti időszakban működő állambiztonsági szervezeteket.

⁴ „Elhárítás: a titkosszerológiai tevékenység egyik alapvető, → defenzív formája, amely az → állam, a nemzet biztonságát fenyegető, veszélyeztető, leplezett törekvések megelőzésére, felderítésére, megszüntetésére irányul. A megelőzés biztonsági korlátozó természetű szabály- és eljárásrendekből áll, ezek gyakran önálló intézményekké válnak. A → felderítés a → titkos információgyűjtés eszközeivel és módszereivel történik. A megszüntetés megvalósulhat → büntetőeljárásban vagy más állami intézkedés (pl. jogszabály-módosítás) formájában. Az ~ további lényegi része az → elemző-értékelő tevékenység.” Boda József: *Rendészetudományi szaklexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 142.

idején a katonai titkosszolgálati munka „koránt sem specializálódott annyira, mint a második világháború után”,⁵ vagy például az, hogy az osztály vezetői általában legalább négy idegen nyelven beszéltek.

Kovács Tamás írása az 1918–1921 közötti időszakról jól világít rá azokra a nehézségekre, amelyek akkor jelentkeznek, amikor – egy, a nemzet biztonsága szempontjából rendkívül kritikus időszakban – a politikai vezetésnek úgy kell lényeges döntéseket meghozni, hogy nem tud a titkosszolgálatokra támaszkodni, illetve amikor a hatalom egyik fő célja a hatalom megőrzése, megszerzése a politikai ellenfelektől/ellenfelekkel szemben.

Nagy Ákos Péter írásából a belügyi belső elhárítás magyarországi, 1944–2010 közötti időszakról kapunk összefoglalót. Többek között megtudhatjuk, hogy a II. világháború után, a Politikai Rendészeti Osztály keretében felállított belső elhárítás létrehozásának egyik lehetséges oka az volt, hogy a „rendszer [...] teljes kontrollt akart gyakorolni még a saját emberei felett is”.⁶

Az 1960-as években Magyarországon, a politika területén és ezzel összefüggésben például a nyugat-európai országokkal és az Amerikai Egyesült Államokkal való kapcsolatokban bekövetkező változások olyan új helyzetet teremtettek, amely jelentős hatást gyakorolt az állambiztonsági munkára is, amelybe Urbán Attila írása enged bepillantást. A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége által folytatott kémelhárító tevékenységet érintően alapvető változások történtek. A totális elhárítás tarthatatlansága következményeként megjelent például a kockázatalapú kémelhárító munka, illetve erősödött a „támadólagos” szemlélet. Szintén a hatékonyság növelését célozták a Központi Kémelhárítási Adattár felállítása, illetve egyéb szervezeti átalakítások.

Hegedüs László a kémelhárítás egyik kevésbé ismert szegmensét, a határőrségnél, a II. világháborút követően kiépített és folytatott elhárítási munkát tárja fel. Érinti a Határőrségnek az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) szervezetébe történő integrálását, amely eredményeként kialakult az „államvédelem az államvédelemben” jelleg.

A titkosszolgálati tevékenység eredményessége szempontjából kiemelt jelentősége van a titkos információgyűjtést lehetővé tevő eszközöknek és módszereknek. Dobák Imre azt az eszközrendszert mutatja be, amely az állambiztonság időszakában állt a szolgálat rendelkezésére. Olyan, talán kevesebbek által ismert módszert, mint például az „operációt” is megismerheti az olvasó.

A rendszerváltás az állambiztonsági struktúra megszűnését és egy új, nyílt jogszabályok alapján működő titkosszolgálati szervezetrendszer kialakítását is magával hozta. Gyaraki Károly írásán keresztül bepillantást nyerhetünk abba a folyamatba, amelynek eredményeként 1990. február 12-én létrejött a Magyar Honvédség Katonai Biztonsági Hivatala. Az új szervezet létrehozására 1988-tól kezdődően

⁵ Drusza (szerk.) (2019): i. m. 16.

⁶ Drusza (szerk.) (2019): i. m. 84.

születtek javaslatok, amely koncepciók között jelentős különbségek voltak. Felmerült például, hogy a katonai elhárítás egy a miniszterelnök alárendeltségében működő Biztonsági Szolgálatban kapott volna helyet. Az 1990-ben felállított struktúrában jelentős változás 2012-ben következett be, amikor is a katonai hírszerzés és elhárítás szervezeteit összevonták. Szabó Károly a magyar katonai elhárítás jelenlegi helyzetének, sajátosságainak, lényegi elemeinek bemutatásán túl, a jövőbe tekintve értekezik a napjainkban már megkerülhetetlenné vált hibrid fenyegetésről, illetve kapcsolatáról a nemzetbiztonsági területtel.

Finszter Géza professzor úr az 1990-es átalakulás kapcsán annak egyes jogi aspektusaiba, a szakmai elképzeléseket befolyásoló tényezőkre enged bepillantást. Kovács András Zoltán pedig a nemzetbiztonsági szervezetrendszer változásait mutatja be a rendszerváltást követő negyedszázadban. Érdekességként említhető, hogy az Alkotmányvédő Hivatal mint a titkosszolgálat elnevezése már 1989-ben felmerült egy szakmai egyeztetésen.

Kaszvár Attila az európai terrorelhárítás aktuális és jövőbeni helyzetét értékeli, amelyben több figyelemre méltó megállapítást is tesz. Kiemeli, hogy értékelése szerint egyértelmű kapcsolat mutatható ki az elmúlt időszakban Európában elkövetett terrorcselekmények és a migráció között. A jövőbeni terrorcselekmények kapcsán pedig egyrészt növekvő „szerepet kapnak” a magányos elkövetők, másrészt új eszközök jelennek meg a terroristák eszköztárában, amelyek egyik eleme a drón lesz.

A kiadvány értékét növeli, hogy abban a múlt elemző vizsgálatán túl az elhárítás előtt álló, illetve vélelmezhető kihívásokról is olvashatunk. Drusza Tamás szerint a jövő ebből a szempontból is „bizonytalan, de nem teljesen kiszámíthatatlan”. A biztonsággal összefüggő nemzetközi és hazai szakértői előrejelzések áttekintésén túl, de arra is építve úgy értékeli, hogy az elkövetkező évtizedekben Magyarországon az elhárító munka meghatározó részét fogják jelenteni az egyes környező országokkal kapcsolatos kihívások, amelyek például a gazdaság területén meglévő konkurráló szerepekből adódnak, valamint a kisebbségekhez kötötten jelentkeznek majd. Térben távolabb tekintve Oroszország, Törökország, Kína és India lesznek azok az országok, amelyek leplezett, titkosszolgálati törekvései, leginkább szövetségi tag-ságaiból adódóan Magyarországot is érinteni fogják. A területek, amelyeken az elhárítás kihívásai jelentkezni fognak a kibertér, a terrorizmus, a migráció, a szélsőséges ideológiák és a gazdaság lesznek. Továbbgondolásra érdemes a tanulmány végén található rész, amely az elhárító munkát leginkább befolyásoló külső körülményeket, „feltételeket”, illetve azok várható változásait veszi sorra.

Összességében elmondható, hogy a kötetben helyet kapó tanulmányok a múlt, a jelen és a jövő vonatkozásában is szolgáltatnak új ismereteket az elhárítást érintően, sokszor az egyszerű tényközlésen túl érdekes, meglepő részletekkel is szolgálva.